

PRIMORSKI GLAS

Naroča se za Avstrijo pod naslovom: Lidova tiskarna, Wien V., Margaretenplatz 7. Za vse ostale države pa se sprejemajo naročila pri Založbi „Jug“ v Ljubljani, Selenburgova ulica 7/II, SHS.

Naročnina znača: za Avstrijo: četletno S 2.—, celoletno S 8.—; za Jugoslavijo: četletno Din. 15.—, celoletno Din. 60.— za ostalo inozemstvo celoletno S 10.— ali Din. 80.—. Posamezna številka 25 grošev ali Din. 2.—.

Primeri.

Organizirano od udruženja laških vojnih prostovoljcev, podpirano denarno in moralno od fašistovske vlade same je pokrenjeno v Italiji v zadnjem letu silno gibanje z iredentističnim ciljem za zasedbo Dalmacije.

Ni ga skoraj večjega shoda v Italiji, na katerem bi ne zadonel klic Spalato! Po preiskušnem predvojnem geslu Trento-Trieste se sedaj umetno kuje geslo po našem največjem dalmatinskem pristanišču. Mussolini sam ne čuti v tem oziru nobenega čuta odgovornosti na svojem mestu voditelja države. Sprejema in prisostvuje manifestacijam visokošolske mladine in drugih udruženj, vseh okrašenih z dalmatinskimi grbi in zastavami. Par tednikov, vzdrževanih od fašistovske stranke, polni svoje stolbce zgolj z iredentističnim pisanjem o Dalmaciji. Imperialistična pijanost, polna pohlepa po Dalmaciji, uganja z vso pomočjo vlade iredentistične orgije po celi Italiji. Ni ga laškega lista, ki bi ne vsaj kronistično dokumentiral tega počenjanja.

Če kdo ljubi in hoče imeti res močno Jugoslavijo, smo pač to mi, primorski emigranti. Zato nismo podvrgli nikaki kritiki odredbe jugoslovanske vlade, da ne sme časopisje in sploh noben pojav

javnega življenja biti prav v ničemur neprijeten fašistovski Italiji. Čeprav je od Italije preganjano in zasledovano primorsko emigracijo teško zadela ta odredba, ker vidi, kaj se vse počenja v Italiji proti jugoslovanski državi, se je pa vendar disciplinirano podvrgla tej odredbi. Je polna dvoma in kritike napram takemu postopanju napram fašistovski Italiji, ker ve, da še tako umerjeno in rezervirano obnašanje ne bo pomirilo besnosti fašistovskega imperializma in intrigiranja proti Jugoslaviji. Teško preiskušnjo potrpežljivosti pa mora primorska emigracija prestajati radi prevelike vneme, dostikrat tudi nerodnosti krajevne policije, ki hoče naravnost zadušiti vsako, pa tudi samo kulturno manifestacijo glede Primorja.

Nočemo podvreči kritiki odredbe višjih oblasti, ki so zaenkrat prepovedale resno, zgolj kulturno prireditve obeh primorskih dnevov.

Primeri med počenjanjem v Italiji in postopanjem v Jugoslaviji preveč peče, preveč je na dlani škoda, ki jo trpi naša primorska stvar in z njo tudi jugoslovanska država sama. Ne bomo pa odnehali, dokler ne bo zopet prosta beseda o nezaslišanem trpljenju našega ljudstva v Primorju.

Odmevi 15. maja 1921.

Teške nesreče se ne izživijo v enem dnevu, v kratkem časovnem razdobju. Njihove teške posledice se čutijo skozi leta in leta. Posledice vojne občuti Evropa še v enajstem letu po premirju, Slovani pod Italijo pa morajo poleg vojnih posledic, vsakodnevnega nasilja nositi še posledice raznih strašnih dni divjanja fašistovskih tolp.

Strašen dan, posebno za Istro, je bil 15. maj 1921, dan prvih političnih volitev. Ta dan so zažgali fašisti v Škofih pri Oprtlju kmečke hiše Josipa Šorda, Matka Vesnaverja in Ivana Kmeta. Zažgali so nadalje šest hiš v Čežarjih, štiri hiše v Mačkovičah ter oplenili 15 drugih. V Črnem kalu so oplenili in zažgali hišo Josipa Modrijašiča. V Pojarah so vpepelili troje hiš, v Sv. Petru pri Piranu so oplenili sedem posestnikov, jim sežgali seno, istočili vino. Isto se je zgodilo osmim kmetom na Oprtaljščini in Buzetščini. V Brčvi so pretepli župnika Dinka Marojeviča in oropali župnišče, v Baderni so z bombami zapalili Burićevo hišo, v Buzetu so zažgali Flegov skedenj, istočili vino, razbili pohištvo, razbivali in pretepali so v Sv. Petru pri Pazinu, Zrenju, Opatiji, Moščenicah, Kringi, Valturi, Pobegih, Pomjanu, Ogrizah, Dolini in mnogih drugih krajih. Humi z dvatisočletno kulturo so zavili ta dan Istro v dim, iz katerega sta se slišala krik in streljanje oboroženih tolp proti mirnemu kmečkemu ljudstvu.

Val beguncev je pljusnil takrat preko meje. Med drugimi je pribežala takrat preko meje tudi Katarina Kmet, rojena Tončič. Rojena je bila leta 1852 v Škofih pri Oprtlju v Istri. S svojim možem je s pridnostjo pridobila lepo premoženje in je svoje otroke lepo vzgojila v verskem in narodnem oziru. Veliko je delovala ta družina v

družbi z g. župnikom Josipom Knavsom. Ustanovili so Ciril-Methodovo šolo. 15. maja 1921 so jima fašisti zažgali hišo. Pustili jim niso niti, da bi rešili živino. Z bridkim srcem sta morala zapustiti nesrečno rodno Istro in se naseliti v Jugoslaviji. Ustvarila sta si znova nov dom v Pristavi pri Sv. Vidu na Štajerskem. Mož je kmalu umrl, sedaj mu je sledila še žena. 9. septembra je končala svoje od fašistov prikrajšano življenje. Spominjamo se te matere, istrske mučenice, kot vseh onih, ki so jim fašisti na ta ali oni način prikrajšali življenje. Spominjamo se nje, uboge istrske kmetice, ker tudi njena smrt, njen požgani dom, vsi istrski požgani domovi še vpijejo po maščevanju. Ves lep pogreb drage pokojnice ni zalegel nič, ker je bil tako daleč od doma. Njena smrt je za vse nas, emigrante nov opomin na našo dolžnost, novo opozorilo na teško preteklost in na delo za boljšo bodočnost Istre.

Naša skupna dolžnost.

Sram nas je ponavljati vedno en in isti poziv na primorske izseljenike: širite in podpirajte naš list! Kajti potreba našega lista bi morala biti vsakemu primorskemu izseljencu tako očitna, da bi morali biti že davno vsi ti pozivi odveč.

List ni še pisan za primorske emigrante; ker je preskromen, mora zaenkrat pisati samo o Primorju in za Primorje. Skupna naša dolžnost je, da Primorju vzdržimo list.

Niso navadne razmere, v katerih je naš list ustvarjen od številke do številke. Riziko naše informacijske službe je tako ogromen, da bi poleg njega denarnih žrtev niti omenjati ne smeli. In vendar moramo omeniti tudi te, ki naš list dušijo.

Naš list je drag, ako ga primerjamo s cenami raznih drugih svobodnih listov, je pa silno poceni

za naročnike, ako vpoštevamo ogromne žrtve, ki so potrebne za njegovo ustvaritev in izhajanje.

Že deseti mesec trohni v ječah troje fantov, ker so dobili pri enem izmed njih naš list. Besna fašistovska preiskovanja in zalezovanja našega lista v Primorju nam morajo pokazati v pravi luči vrednost našega lista ne za nas emigrante, ampak za Primorje.

Podružnica društva „Soče“ v Celju je darovala za sklad „Primorskega Glasa“ 500 Din. Je to prvi slučaj razumevanja potrebe našega lista. Ne sme pa ostati osamljen. Kjer je kaka skupina primorskih izseljencev, tam se mora v veseljih ali pa žalostnih okolščinah najti prilika za dar „Primorskemu Glasu“. Vsa primorske emigracije je izdajatelj „Primorskega Glasa“. Primorje zahteva, da častno izvrši to edino nalogo, edino večjo žrtev v sedanjem času najhušega trpljenja.

Zbirajte za sklad „Primorskega Glasa“! Imena darovalcev bomo objavili v listu.

Iz velike ječe.

Sedmega septembra so bili klicani pred goriško komisijo za določevanje policijskega nadzorstva stari bivši poštar Ivan Reya iz Kozane v Brdih, Zorko Jelinič in njegova žena Fanica iz Gorice ter Viktor Logar iz Tolmina, ki je moral lansko leto po nedolžnem presedeti v ječi dva mesca. Vsi ti so bili klicani pred komisijo, da se zagovarjajo pred obtožbo protifašističnega delovanja. Vložili so tudi pismene zagovore proti določitvi policijskega nadzorstva (ammonimento), ki pomeni, da ne smejo zjutraj pred gotovo uro ter ne zvečer po gotovi uri iz hiše. Poleg njih sta bila klicana pred komisijo tudi neka Bratuž in Tronkar radi navadnih zločinov.

Sredi meseca septembra so klicali na tržaško kvesturo kmeta Alfonza Germeka in njegovega sina, dijaka Alfonza. Oba sta bila, kot smo že poročali, obojose pred sežansko sodnijo. Na kvesturi so ju slikali in jima odvzeli prstne odtise, na kar sta dobila pismeno „posvarilo“ (diffido), da ju bodo za vsako malenkost konfinirali.

Zasebnega uradnika Josipa Šturma so konfinirali na otok Ponza.

Fašistovski purani.

Kje povsod niso fašisti iskali plave barve (blu)? V lepakih prosvetnih društev, v modrih cvetkah, v ženskih bluzah, na razglednicah, na slikah, povsod, kjer se da porabiti taka barva. V Ajdovščini je svoječasno tak nori brigadir, ki je povsod videl nevarno plavo barvo, dobil nadimek „Blu“. Bilo je radi te nesrečne plave barve že nekaj procesov, marsikak naš človek je padel radi nje v nemilost. Omejenost naših fašistovskih gospodarjev v tem oziru traja naprej. So pač svojevrstni purani, ki plave barve ne prenesejo v nikaki kombinaciji.

Že kake dve leti narekuje moda bodisi našive, bodisi trakove, bodisi obrobljenja v živih barvah. V raznih barvah, tako tudi v plavi barvi je pač naše ženstvo v Primorju, kot sploh ženske po svetu, sledilo odredbam mode. Gorje, ako bi to bili naši moški! Kravate, nageljni in slamniki s plavim trakom so marsikomu prinesli klofute in

večdnevne zapore. Naše ženske pa seveda tudi niso ušle besnenju fašistovskih puranov. Marsikje so morale prenehati nositi obleko, ki je žalila občutljivost fašistov. V Vipavi je n. pr. klical v preteklem poletju prefekturni komisar Viktorijo Petrovič, ker je nosila raznobarvno obleko, ki je imela v kombinaciji tudi plavo barvo. Pozval jo je, da mora nositi drugo obleko. Isti komisar je pa nahrulil Nado Sušan iz Vipave, ker je imela belo obleko z modrim nakitom, ter je imela v ustih med zobmi rdeč nagelj.

Sicer pa ne bode fašistom v oči samo plava barva, bode jim vse; naš jezik, naše življenje, naše ljudstvo, naša zemlja. Zato jim bo treba vse to vzeti, da bodo imeli končno mir.

DOPISI IZ PRIMORJA

Bazovica. Kot po vseh vaseh in krajih, tako imajo tudi v Bazovici laški osvoboditelji svoje zaupnike — vohune. Pri nas ima glavno besedo poljski čuvaj Franc Gombač, po domače Fonda. Pri otvoritvi otroškega vrta „Lege“ je bil on glavni agitator. Hodil je od hiše do hiše, grozil, strašil in silil starše, da bi vpisali svoje otroke v laško potujočevalnico. Grozil je, da bodo očetom, ako ne vpišejo otrok, odvzeli službo, če so zaposleni pri občini, carinarni itd. Pred svetovno vojno so povsod ustanavljali kulturna, pevska in druga društva. Tudi v Bazovici so takrat ustanovili pevsko društvo „Lipa“. Po ustanovitvi so člani nabrali med vaščani precejšnjo svoto za nakup društvene zastave. Takrat je bil glavni nabiralec prostovoljnih prispevkov za omenjeno zastavo prav ta gospod Gombač p. d. Fonda. Po razpustu društev je enaka usoda doletela tudi našo „Lipo“. Vse so zaplenili, kar jim je prišlo v roke, le zastave niso iztaknili. Poštena roka jo je bila skrila pred grabežljivimi rokami srditih oblastnikov. Skrila jo je bila pri bivšem predsedniku. Oblasti so vedele, da je nekje skrita, a ugotoviti niso mogle ničesar. Vsa raziskovanja so bila zaman. Pretekli teden se je pa pojavil v hiši goriimenovanega karabinierski brigadir v spremstvu enega karabinierja in zahteval naj jima izroči zastavo. Prebrskala sta celo hišo in končno našla corpus delicti. Odnosila sta jo na karabiniersko postajo ter jo tam zavila. Začuden so ostali vsi, ko so videli, kakšno vrednost je ta predstavljala. Cenili so jo na pettisoč lir. Ni jim šlo v glavo, kako more imeti navadno društvo tako dragoceno zastavo. Sedaj nastaja vprašanje, kdo je izdal skrivališče zastave? Kdo? Kdo drugi če ne g. Gombač p. d. Fonda, poljski čuvaj, vohun, klečepalca in izdajica. Da je on izdal skrivališče zastave, smo zaznali iz ust karabinierjev samih, ki so celo grajali in obsojali njegov čin. Rekli so, da je zelo nesramno od naših ljudi, da tako izdajajo eden drugega. Naše upanje je, da pride tudi za tega gospoda dan plačila z obrestmi vred.

Poleg tega imamo še dva druga kričača in fašistovska agitatorja, in sicer: Bartuška Frana, čehoslovaškega državljana in šolskega voditelja Weiz Bazilija, ki je tudi fašistovski tajnik za Bazovico.

V Bazovici je hotel ustanoviti Weiz odsek fašja, a na njegovo veliko žalost se je moral zadovoljiti s pododsekom. Število članov tega pododseka je zelo pičlo. Vpisani so le carinarji radi službe ter nekaj Italijanov, ki bivajo v Bazovici. Črnokraki Weiz se rad postavlja s svojimi govorancami. Ljudstvo pa, mesto da bi vzelo resno v pretres njegove še resnejše besede, se mu posmehuje v obraz. Zadnji govor je imel na pogrebu carinarja Karla Marca. Po njegovem govoru je šepetala vsa vas dva tedna in se hvaležno zabavala na njegov račun. Govor je moral biti zelo zanimiv, najbrž bolj kakor kak film „Luce“.

Drugače pa se nahaja v Bazovici še cela vrsta tajnih zaupnikov, a naj vohunijo še tako skrito, našemu ljudstvu ne izginejo niti za trenutek izpred oči. Zasedovani so ob vsakem koraku. Poleg te svete trojice pa lahko postavimo še našo poštarico, ki se zelo rada jezi na naše ljudi radi pristno slovenskih priimkov in imen. Če ji ne ugaja bazoviško podnebje, naj se vrne v deželo paradiznikov in buč, v Sicilijo.

Iz Brega. Novih uspehov in blagostanja za občino Dolino je dosegel podeštata Radovani z znanim „poštenjakom“ Quaranta. Je to dobro znani postajenačelnik, ki je služboval mnogo let na postaji pri Sv. Ani pri Trstu. Mož ima zelo velik trebuh in globok želodec. Ko je zaslutil, da so mu že za petami, ker je kradel in sleparil na račun države, občine in drugih, se je šele zavzel za razvoj fašizma v Bregu, samo da zakrije lažje svoje zločine in sleparije s fašistovskim plaščem. Saj je proti fašistom prepovedano postopati kazenskim potom. Proti koncu njegovega kraljevanja pri Sv. Ani — iz bojzani seveda, da bi glas o njegovih sleparijah in tatvinah se preveč raznesel med našim dobro informiranim ljudstvom — ga je direktorij tržaškega fašja odstavil in mu obenem preskrbel novo korito v Dolini. Pa se vam zdi vse to čudno? Kako pa bi moglo drugače biti? Saj se zaganja v naše uboge Brežane kakor stekel pes in jim dela vsakovrstne sitnosti. A nič prav mu ne more iti, ker je že pri volitvah, kolikor je nam znano, pričel žeti neuspehe s svojo koritarsko propagando. Zdi se, da mu zelo diši stolček političnega fašistovskega tajnika v Bregu in njegovo globoko korito. Za dosego tega pa ima priložnost, da se izkaže sposobnega s tem, da šikanira naš ubogi živelj, ki je že tako vsakemu tujcu udeležovalno polje za karijero.

Z našo rajo delajo kakor zdravnik z mačko, ki ji vbrizgava razne strupe in protistrupe, samo da doseže svoje cilje. Potem pa kričijo v svet in opisujejo našo mirnost in podložnost. Pripominjamo, da tudi mačka ne brca, ko ima zvezane vse štiri noge. Bomo pa kmalu napravili konec temu poskušavanju na naši lastni koži.

Dutovlje (Zakasnelo). Pred nekaj časom so v Dutovljah otvorili tuberkulozni sanatorij in sicer v nekdanji Mahnetovi vili blizu postaje. Ta dan ni manjkalo slavnosti. Vas je bila okrašena s trobojnicami, ki jih je dal domači župan Compara (Kompere) svojemu slugi, naj jih razdeli ljudem, obrtnikom, gostilničarjem in tudi kakemu zasebniku. Sicer se zadnji otrešajo ali on jih jim mora vsiliti zlepa ali zgrda. Tako se godi ob vsaki slavnosti v Dutovljah. Naslednjega dne se je slišalo, da je bila ukradena zastava na uradu fašistovske stranke. Nato prinese zastavo eden dobro poznan kraški miličnik. Dobil je zastavo v občestnem jarku blizu vasi. Bila je vsa raztrgana in onesnažena s človeškim blatom. Zastavo so odnesli v Trst. Drugi dan je bila mobilizacija. Prišla je cela truma policistov in karabinierjev ter začela aretirati in goniti uboge nedolžne fante in moške vklepnjene v Sežano, se razume v zapor. Starši in sorodniki so prestrašeni jokali, ostalo ljudstvo pa je s strahom gledalo na uboge vklepnjene reveže. Večina je bila aretiranih tistih, ki so oddali glasovnice „ne“. Pri tem si je pridobil mnogo zaslug lovski čuvaj, miličnik in vohun ter izdajalec Andrej Petrič „Dutovec“, ki je že mnogim naredil po nepotrebnem nebroj sitnosti. Ljudstvo je bilo zelo razburjeno, ker skoraj vsak si je mislil: zdaj pa pridejo tudi po mene. Ves čas, ko so bili v zaporu, je ljudstvo govorilo le o tem, zgražalo se in čakalo, kedaj jih izpustijo. Pri preiskavi so jim obljubili spočetka marsikaj dobrega, ker pa niso mogli s tem ničesar doseči, so jim hoteli s surovostjo in mučenjem izsiliti priznanje. Nekateri so izpustili po 14, druge pa po 20 dneh. Sedaj je ljudstvo zopet zadovoljno, ker ima med seboj nedolžne svojce. Ali hudih pogledov na vohune je nebroj, še več nego na Volniku jesenovih rakelj, ki se prav hitro debelijo, ker vedo, da bodejo nekdanj služile zvestim kraškim sinovom.

Tomaj. Lansko leto ob kresu je bil odstavljen vredni naslednik svojega prednika Gerbeca podeštata Serafini. Gerbec je sfrčal radi sleparstva, potem ko je popolnoma spraznil občinsko blagajno in spravil iz ravnovesja občinski proračun. Kazen? — Nikaka! „Je bil velik patriot, je naredil mnogo za domovino, je razširjal večtisočletno kulturo z — žilavko“. To so, bogme, velike zasluge, radi katerih se mu mora dati priznanje in plačilo. Toda pustimo ga, naj orje in kosi ter naj si z delom odganja spomine na polno korito, ki ga ni več.

Za njim je prišel „poštenjak“ Serafini. Poštenega, delavnega in razumnega so ga imenovali tisti, ki so ga postavili na čelo občine.

On bo spravil v red, kar je v neredu, so kratkoma obljubljali. S temi obljubami so precej ljudi spravili na limanice, da so jim verjeli ter se celo dali vpisati v fašistovsko čredo. A prišlo je kmalu razočaranje. Vsestranske obljube so ostale le obljube. Položaj se je v pre mnogih slučajih poslabšal. Po dvoletnem „vzornem“ upravljanju občine so prišla na dan nevezorna sleparstva g. Serafinija. Kar na lepem je prišel že od Gerbecovega pogreba znani prefekturni komisar, ki je prinesel ukaz, da je Serafini odstavljen in on sam imenovan za komisarja tomajske občine. Kar ni bila uboga občina še dovolj teptana od sleparstev prejšnjih nepoštenjakov, so ji naprtili še novo breme na grbo. Vzdrževanje komisarja ni prav po ceni. Krpati je moral eno celo leto, da je zamašil največje luknje. Vse te krpe so pa zahtevale to, da je ljudstvo prejelo troje vrst davkov več. G. Serafini je odšel brez kazni, za spomin je pa pustil precej dolga v gostilni, trgovini in mesnici ter pri mnogih zasebnikih. Vsi so prepričani, da ne dobe niti stotinke povračila. Občinarji pa naj spravljajo v ravnovesje proračun z novimi davki. En primer: Od enega konja se plača občinskega davka okroglo sto lir, v mnogih slučajih je kljuse le malo več vredno.

Letošnji kres nam je prinesel novega podeštata. Od občanov je bil sprejet popolnoma indiferentno, ker nihče ne goji več nikakega zaupanja v poštenost te vrste ljudi. Vsakdo je prepričan, da se bo, prej ko preteče leto dni, slišala pogrebna pesem za njim in da bo prišel krpar, pa bo krpal na račun davko-plačevalcev. Čeprav kličejo z Rima, da morajo biti občinski načelniki domačini, je pa prišel novi podeštata k nam od kdoveodkod.

Občinski tajnik je Sicilijanec. On se razlikuje od drugih prejšnjih po tem, da mora imeti vedno telesno stražo v osebi občinskega sluga. Ima neko božjasti podobno bolezen. Radi tega mora sluga stati vedno na straži, da ga obvaruje napada. Primoral je slugo, da je opustil raznašanje pisem. Kót nadomestilo se mu je zvišala občinska plača za nekaj sto lir mesečno.

Poljski čuvaj, ki je v tej službi že dve leti, še sedaj ni videl polja, ki ga mora čuvati. Ima, revče, le preveč dela: dela pol dneva za donos novosti g. tajniku, drugo polovico pa mora prebiti v gostilni pri Sv. Križu. Prenaporna služba za 300 lir mesečne plače. Ob razpisu službe je bilo več prosilcev, toda mesto je bilo rezervirano za poštarjevega brata, kajti želje tako spoštovanega gospoda, kot je tomajski poštar, ki je dovršil visoko ljudsko šolo v Tomaju, se morajo vpoštovati povsod in od vsakogar. Na željo tega gospoda je bil star mož, lovski čuvaj, opljuvan v usta od nekega večtisočletnega kulturonosca. To pa radi tega, ker je omenjenega poljskega čuvaja ovadil, da je lovil zajce z zanjko.

V utovski šoli, ki jo je ustvaril Gerbec, je da ali ne vseh učencev — pet. To radi tega, ker pohajajo iz Dobravelj rajši v tomajsko šolo. Vsi bi bili zadovoljni, če bi se ta brezpotrebnoštnost uknila, ki že itak ubogo in obremenjeno ljudstvo in občino še bolj obremenjuje. Na tej šoli poučuje gospa Urbančičeva, poročena D'Alise. Njen mož, plemenitaškega rodu, nekdanji financer, sedaj pohajač, živi na ramah svoje žene, ki mora skrbeti zanj in za otroke. Ta plemenitaš si krati čas s tem, da ovaja in šikanira ljudi. V prejšnjih časih jih je tudi pretepala. Pa so ga neke noči malo oplašili s par streli, radi česar je opustil žilavko, videč da so v nevarnosti njegove plemenite kosti. Verne sodruga ima tudi med domačini: v Utovljah Bajsa, v Dobravljah debeloglavega in kratkokrakega Germeka, v Šepuljah Giunto, v Tomaju Majorjevo družino. V Dutovljah se posebno odlikuje Drejc Zgončanov (Petrič). So sami breznačajneži, ki gredo tja, kjer je korito, izmečki, ki zanje ne mara nihče.

Kako vneti fašisti so Kraševci, se je videlo ob zadnji mobilizaciji „prostovoljne“ milice. Nihče se ni hotel odzvati vabilu, da naj pride v kasarno. Le s silo so jih tirali tja. Saj ni čudno, ko so pa vsi prisiljeni. Mnoge so prisilili, da so se vpisali, ko so delali občinske poti, ker sicer bi ne dobili dela. Kar v uradu so izpolnili prošnje in jih dali z raznimi pretvezami podpisati interesirancem. Ker ne znajo jezika, so se ljudje ujeli. Edino eden je ušel tej nakani.

Devedeset odstotkov je glasovalo za fašizem po uradnih poročilih. Vsi Kraševci so

vneti Italijani, tako zatrjuje „Piccolo“. Pa vendar neprestano iščejo in preiskujejo, zdaj tu, jutri tam. Kaj neki iščejo? Mogoče je skritih še kaj vnetih Italijanov? Ali iščejo glasove, da bi dosegli 110 odstotkov? Kraševci se lepo požvižgamo na celo poitalijančevanje. Kljub vsem potujčevalnim tvornicam ostanemo, kar smo bili. Le eno željo goji vsak Kraševac: da bi mogel prosto pokazati svoje mišljenje in ne kakor 24. marca ter da bi se vse pijavke z domačimi izmečki vred čimprej odstranile iz naše rodne grude, ki je naša in naša tudi ostane. Le en klic se razlega od Vremščice pa do Doberdoba: proč z zajedavci, proč z izkoriščevanjem podeštavov.

Gornja Branica. Lahki so zmagovalni in močni, dokler se nihče ne upira in dokler je vse mirno. Če pa samo otroci zavpijejo, so v zadregi da bo njih „patrio“ vrag vzela. To se je videlo letos pri nas. Naši šolski otroci so spravili na noge oblasti vse dežele in le s težavo so jih pomirili.

Začetkom šolskega leta je prišla k nam italijanska učiteljica, ki ni znala niti besede slovenskega jezika. Otroci so poslušali z debelimi očmi, a dolgo niso vstrajali. Polastila sta se jih nemir in nejevolja. Pričeli so kričati, naj jih uči slovensko ali pa naj se pobere iz razreda. Začeli so razgrajati in njihovo razgrajanje je naraščalo z dneva v dan. Grozili so ji, da jo nabijejo in jo zmerjali, kakor so mogli. Učiteljica je bila brez moči in ni mogla niti ukazovati, niti napraviti reda.

Mislila je oplašiti otroke s tem, da je poklicala orožniškega brigadirja v šolo, ki je grozil otrokom z rožljanjem verig, da jih uklene. Pretil jim je celo z orožjem. Dokler je bil brigadir v šoli, so otroci mirovali, a ker jih ni pustila do konca pouka iz šole so napravili svoje telesne potrebe pod klop. Brigadir ni mogel dolgo varovati učiteljice, zato je njen poizkus padel v vodo in ostalo je pri starem.

Babilonija v šoli se je nadaljevala. Učiteljica je postala vedno večja igrača otrok. Poiskovala je pri podeštatu pritiskati na starše, ki so bili klicani na občinski urad v Štanjel. Odrezali so se kratko, da učiteljica ni za njih. Dobili so ukor. Položaj v šoli se ni zboljšal. Razburil je močno laške oblastnike vseh barv. Poskusili so v večjem obsegu potolažiti male upornike. Klicali so v Sežano starše in otroke na šolsko ravnateljstvo, kjer se je začela dolgotrajna obravnava pred šolskimi, snoparskimi in drugimi političnimi oblastmi. Zaslisevali so starše in otroke, vsakega posebej. Starši so zahtevali, naj se pozove tudi učiteljica, da se bodo skupno zagovarjali, a so gospoda odklonili. Otroci pa so dejali, da so se morali pocurati pod klop, ker jih ni pustila učiteljica iz šole. Visoki gospodje so se na vse mogoče načine trudili, da bi izvili iz nedolžnih otroških ust podlo trditev, da jih je župnik naščuval k upornosti. Toda naši malčki so ostali trdni in se niso pustili omamiti.

Zopet se položaj ni zboljšal. Starši in otroci so se vrnili domov, mirnih Lahov pa se je pollaščalo vedno večje razburjenje. Še četrti lek so poskusili. Pridrli so v Branico k g. župniku Kosu sežanski didaktični ravnatelj, neki uradnik prefektore iz Trsta in politični fašistovski tajnik Graziolli, ki je že tako poznan po svojih „kulturnih“ udejstvovanjih po Primorju. Prijeli so g. Kosa, češ, da je on intrigant ter da naj jim da pojasnil. Ko je videl, da je njegovo ugovarjanje in pojasnjevanje, da tiči vzrok v nesposobnosti učiteljice Marije Farine, tako se je namreč imenovala, zaman, je šel po liter vina. To je gospodo tako potolažilo, da bi kmalu pozabili, po kaj so prišli. Poslovili so se prijazno od g. župnika in odšli. Ko ni tedaj vse skupaj nič pomagalo, so zaprli šolo. Farina je bila premeščena in starši so bili obveščeni, da šole več ne dobe. Vendar gospodje niso držali besede. Že po nekaj mesecih so poslali učitelja, ki tudi ne pozna slovensčine popolnoma nič, a zna dobro rabiti palico. Tako nismo imeli letos pri nas šole, za kar najlepša hvala gospodu Grazioliju in drugim kulturonoscem, kajti naši otroci so bili izven vsake nevarnosti.

Vipava. Visoko gori na Gočah, v prijetni vipavski vasi, je umrl 16. septembra po dolgi boleznini mlad tehnik Jaroslav Lasič. Sama je ostala doma mati, vdova po pokojnem šolskem nadzorniku. Štirje ostali odrasli sinovi so se že prej razbežali po svetu, trije v Jugoslavijo,

eden v Južno Ameriko kot skoraj iz vsake naše primorske hiše. Italija jim ni dala kruha. Nekaj časa so se še držali doma, pa so bili zavedni fantje in so zato oblasti neprestano zalezovale gnezdo Lasičev na Gočah.

Radi bi potolažili sinovi mater, radi bi skupno z njo delili bol in žalost. Ni ga pa usmiljenja v srcih fašistovskih oblastnikov, zanje ne obstojajo ne drage družinske vezi, ne svetost in mir smrti. Tisoče in tisoče naših ljudi je že tolikokrat prosilo zaman dovoljenja za obiske v sili teške bolezni, nesreče, udarca smrti. Kaj pa šele Lasičem! Ne le da jim ne bi dali dovoljenja, ampak še ves svoj varnostni aparat so spravili na noge, da bi preprečili bratovskim očem prisostvovati pogrebu brata. Ni je pa ovire, ki bi zadrževala ljubezen naših ljudi do doma. Za deseto uro 9. septembra je bil naznanjen pogreb pokojnega Slavkota. Prejšnji dan se je pa skrivaj prikradel v vas brat Zvonko, da se porazgovori z materjo, z njo skupno objokuje brata. Istočasno je pa tudi pridrčal na Goče avtomobil goriške kvesture s policijskimi agenti. Celo noč so pazili po vasi. Pa to še ni bilo zadosti. Četa 20 karabinierjev je obkolila vas ter v jutranjih urah zasedla vse izhode iz vasi, da bi zasačila Zvonka Lasiča. Po celi Postojnsčini in vipavski dolini so bile alarmirane orožniške postaje, ki so po gostilnah in cestah s Zvonkovo sliko v rokah spraševale ljudi po njem. Ni še dobro minulo leto, odkar so fašistovske oblasti na tako ogaben način teptale ob priliki pogreba Karla Bajca vsak čut pietete do mrtvih in vsak izraz čustva žalosti in verske priprošnje preostalih, ko so že v istem kotu vipavske doline skoraj točno eno leto kasneje ob pogrebu Slavka Lasiča zopet zbudile v našem ljudstvu stare rane in odpor proti neznosni strahovladi. Stotine najhujših in najzagrizenjših agitatorjev bi ne moglo dvigniti takega vala ogorčenja proti fašizmu kot so ga ravno nesmiselne, nečloveške policijske odredbe ob smrti Slavka Lasiča. Na dan pogreba so izgledale Goče kot vas v obsednem stanju. Gori in doli po vasi, po cestah in vaških poteh so patrulirale karabinierske patrolje s puškami, pripravljenimi na strel. Tajni agentje so se motali med množico, iskajoč pokojnikovih bratov. Ni smela zadoneti ne pesem-žalostinka in ne zadnja beseda prijateljev v slovo. Na pokopališču so zrlle mrke postave karabinierjev na pogrebe.

Poleg vse svoje pokvarjene, ogabne brezčutnosti so pa laške oblasti ob tej priliki pokazale tudi svojo popolno nezmožnost doseči kakršen si že bodi cilj s svojim zasledovalnim aparatom. Lovile so Zvonka Lasiča, ki je bil v sredi med njimi na Gočah. Cela vas ga je videla prihajati in odhajati. Živel je med ljudstvom cel teden, a oblasti so ga lovile z vsemi svojimi trumami uslužbencev zaman. Zaman je stikal za njim tudi nasilni laški učitelj, ki je pač stalno v zvezi z oblastmi. Niti izdajica, podkupljenec, Leopold Miška iz bližnjega Erzelja št. 25, bivši karabinier, ni opravil s svojim poizvedovanjem ničesar. Vedno večji je prepad, vedno višji zid med našim prebivalstvom in obsovaženo fašistovsko gospodo. Med enim in drugim ni duhovne vezi. So le laž, skrivanje pa veliko, veliko sovraštvo. Niti domač konfident, ki je pač najnevarnejše orožje v rokah tlačiteljev, ne opravi ničesar. Slovenske vasi so se navadile tudi na to. Brž je zavohan in izločen iz vaškega občestva. Nihče ne spregovori z njim zaupne besede. Živi življenje gobavega, okuženega izgnanca. Ako ne izgine prej ali slej iz vasi, ga čaka teška usoda, maščevanje od strani preganjanega ljudstva.

O laškem učitelju iz Goč je znan še poseben dogodek. Podrl je v šoli na tla enega izmed svojih malih učencev, po domače Drejcovega, mu stopil z nogami na prsa, mu izbil zob ter fanta poškoval. Poklicali so zdravnika dr. Pavlico iz Vipave, ki pa je v narodnem oziru strašno malo vreden, da je fanta preiskal. Kot običajno v takih prilikah so oblasti vso zadevo na zunaj poteptale. Zato je še bolj živa med našim ljudstvom. Kar zagreši laško učiteljstvo v moralnem in zelo mnogokrat tudi v fizičnem oziru nad našim ljudstvom, prekaša vse meje.

Kamnje na Vipavskem. Pri nas gospodari nekaj avstrijski Metternich, norec Spera Calcedonio, Sicilijanec. Na šolo kot simboličen primer laške pedagogike, se popolnoma nič ne

razume, kar najbolj dokazuje, da ima za seboj le neko sicilijansko gimnazijsko pripravnico. Njegova vzgojna metoda je palica, svojčas je bil revolver, ki ga je vedno držal na mizi in grozil otrokom, če niso bili mirni. Ta „kulturna moč“ deluje na Vipavskem že deset let. Pri oblastih je priljubljen, ker je skrajno nasilen in krivičen napram vsemu, kar je slovenskega. Kar je še večja njegova zasluga, je to, da je s svojim zlobnim podtikanjem spravil ob kruh že petorico slovenskih razumnikov.

Svoj čas je bil za kazen, ker je do krvi pretepal šolarčka Slamiča Francka v Vrtovinu, premeščen k Oglarjem. Tu pa je skupno z orožniškimi brigadirjem kradel kmetom kokoši, jajca, klobase in gnjati. Bila sta radi tega oba premeščena na boljša mesta.

Za nas je prava pokora, nadleguje in stinari nas že toliko, da bi bilo dobro plačati nekaj maš, da bi nas Bog rešil te nadloge. V šoli kadi kot Turek v haremu, pretepa in strahuje, da presega vse meje. Oglasili so se že nešteti pri najrazličnejših oblastih, a nič ne zaleže. Nasprotno dobiva Spera še pohvale. Ne meneč se za nikogar je vpisal otroke v balilo in jim razdelil nekaj slabih srajčk, katere je kupil za oni denar, ki ga je priberačil od nas. Ko so se starši protivili vpisu otrok v balilo, je zahteval srajčke nazaj. Naj jih le ima, da bo sit in naj oblači svoje otroke, pa še v Sicilijo naj jih pošlje.

Ker nima sedaj nad nikomur iznašati svoje jeze, pazi kje bodo zalivali cvetlice ali solato ter takoj naznani, da se rabi voda po nepotrebem. Sam pa si natoči vsako noč poln stranišni rezervoar in jo potem ves dan vlačí na vrt.

Poglavje njegovih nasilstev je dolgo, zato se ga še spomimo.

Sempas. Takih slučajev je mnogo v Primorju, a zdi se, da ta še ni prišel v javnost. Dasi je že zastarel, je vendar vreden priobčitve. Kot drugje so laški „mučitelji“ tudi pri nas vpisovali otroke v črnice, ne ba bi vpoštevali volje strašev in otrok. Vpisali so tudi malega revnega šolarčka, brez očeta in doma. Mati je služila kot dekla v Trstu. Otrok je trpel doma vse pomanjkanje. Bil je raztrgan in brez čevljev. Črni so mu darovali čevlje, ker so menili, da je prodal dušo. Toda naš vrli dečko jih je nesel nazaj v šolo rekoč „kulturonoscū“, naj jih sam obuje, a njega naj izbriše iz črne liste, češ, da on se ne prodaja niti za čevlje, niti za kaj drugega. Čevlje in obleko mu pa kupi že mati. Lah je ves zelen vzela čevlje, a izbrisal ga ni za to leto. Lahom je pač število zadosti. Tako je proglasil njih vodja, kar je bilo zelo tipično pri volitvah. Naj pa ve „Duce“, da je nam več poštenje kot celo njegovo število.

S kočščanskega pašalika.

V Baiardijevem (podešta) kraljestvu so se strune napele do skrajnosti. To nam dokazuje različni dogodki, ki so se dogodili v času enega meseca. Začnimo kar s kraja. Čitateljem „Primorskega Glasa“ je že znano, na kak način je proslavljal Baiardi, istrski renegat Bayer, svoje imenovanje za podeštata na večerji v Vipolžah. Ljudstvu je zapovedal, da naj vpije: viva podesta! Niso pa še čitali, kako je isti prisilil vipolško ljudstvo h nakupu srebrne cigaretno doze z napisom, ki si ga je dal sam vtisniti v Gorici: Viva il nostro podesta! Da bi bila doza plačana je pošiljal njegov sodrug, poturica Lenardi (Lenardič), učitelj iz Vipolž po hišah nabirati prispevke po 5 Lir. Marsikatera družina, ki nima niti za sol, je bila primorana žrtvovati za dozo.

„Kozana, srečna vas domača,“ bolj srečna bač bi ne mogla biti, že radi tega ne, ker imaš tako brihtnega, tako inteligentnega učitelja-policajca, špijona, pritepenca v osebi zarobljenega Albanca. G. Kuja, sedaj Cuccia, je pravi strah Kozanjcev. On ima v vasi popolno oblast, lahko vsakega aretira, ustavlja ljudi ponoči in podnevi, zahtevajoč istovetnice. Zvečer ko se fantje zberejo pod vaško lipo, da bi, kakor po navadi, zapeli, pride ta neotesanec, katerega novi dom je postala Sicilija, ter zapodi fante domov, ki se morajo na njegov ukaz raziti. Ta oblastnež ima tudi svojo družico. Revica je že prvi dan okusila sad ljubezni svojega ničvrednega moža — s palico in klofutami. Edino zaslugo ima pač Cuccia, da je ustanovil

s pomočjo brigadirja „Dopolavoro“, ki je živel samo 14 dni. Posledica te ustanove je bil ples pod vodstvom g. Cuccia, podeštata, brigadirja in drugih mogotcev. Takega plesa Kozana še ni videla. Gostov nič, vaščanov malo. Gorje je bilo fantu, ki ni maral plesati. Brigadir, podeštata, uč. Cuccia in orožniki so silili in pri-ganjali fante k plesu. Bolj sumljive osebe so naravnost odstranjevali s plesišča, češ, da delajo propagando proti plesu. Alojzij Debenjak (Obljubkov) se je moral drugi dan zglasiti na orožniški postaji, kjer se je radi tega zagovarjal. Brigadir ga je nadržal z jugoslovan-skim špijonom in mu zagrozil s konfinacijo, ako ne izgine preko meje.

Najvažnejša epizoda je bila 28. junija, ko so briški fašisti, v družbi z goriškimi in krmin-skimi, uprizorili nekake bojne vaje v okolici Vipolž. Po vajah so se vsi zbrali v Jasničevi gostilni. Ko so se dodobra napili in najedli, so imeli ukaz od goriškega poveljnika 62. legije, naj se mirno razidejo; toda temu ukazu briški fašisti pod vodstvom Baiardija niso sledili. Prišla je noč in s to pozna ura. Ljudje so že mirno spali, ko se nenadoma prebude in kakor blazni skočijo pokonci. Slišalo se je strašno pokanje pušk in samokresov, strašno tuljenje: Viva Mussolini, abbasso Jugoslavia, fuori gli sciaivi, abbasso i comunisti i. t. d. Ljudi sta se polastila obup in groza. Pri tem kulturnem delu se je najbolj odlikoval njihov vodja Baiardi, ki je sam v Vipolžah pred hišo gdčne Ane Prinčičeve in v Kozani pred hišo gospoda Ivana Reye sprožil nekaj strelav z vsklikom: Fuori i jugoslavi! To početje je doseglo svoj višek v Kozani. Tu se je streljalo, kričalo, pretepalo, razbijalo po oknih s kamni, zbuvalo ljudi i. t. d. Druga skupina, ki se je od prvih ločila proti Dobrovemu in ki ji je načeloval neki caposquadra iz Medane, se je pri gostilni bivšega učitelja Josipa Školarisa ustavila in zahtevala, da se mora gostilna odpreti. Grozili so mu s požigom hiše. Ker se je gospodar tega ustrašil, je odprl vrata, skozi katera je vdrla četa. Zahtevali so pijače in ker se samo s tem niso zadovoljili, so vdrli v trgovino, kjer so si napolnili žepa z bomboni, limoni, kruhom in sirom, enemu je še celo „pašta šuta“ zdrknila v žep — brezplačno. Ljudstvo na vse to ni moglo molčati. Par dni za tem se je slišalo o neki pritožbi, ki pa še ni in ne bo rešena. S tem kulturnim činom, ki je pri njem igral glavno vlogo podeštata Baiardi, so prišli tudi stari grehi na dan. Doživeli smo boj med podeštatom in brigadirjem, med brigadirjem in D'Ottonejem, dobrovskim zdravnikom in med ostalimi kojščanskimi oblastniki. Tožijo drug drugega, drug za drugim iščejo priče, da se rešijo. Prišlo je že tako daleč, da sta se zdravnik in brigadir dejansko spoprijela. Bilo je 9. julija dopoldne, ko je brigadir prišel v občinske urade. Tu se je srečal z D'Ottonejem in začel prepir. Beseda je dala besedo in zgodilo se je, da se je gospod brigadir doma iz Sicilije, nenadoma znašel z razbito glavo ob vratih in v naslednjem hipu, po pospešku konjederčeve brce, pred vrati. Posledice teh splošnih preprirov smo že opazili v nekaterih točkah: davkar in predsednik kojščanskega dopolavora Lenardig Cezare jo je prvi odkuril in sicer v zapor, ker je poneveril par maslnih tisočakov. Za njim zloglasni pijanec Batistin, občinski tajnik. Drugi teden jo je popihal pijani brigadir v Podgoro. To je bilo le nekaj. Trpinčita pa še nadalje ljudstvo krvoses, tiran-podeštata Baiardi ter učitelj cavaliere Leonida Gregori. Podeštata Baiardi je najhujši podeštata cele Goriške. Ljudstvo ga radi njegovega nasilja neizmerno sovraži. Ako ga oblasti pravočasno ne odstranijo, bo našel, kar išče.

14. junija je gdč. Simčič Perinca iz Njivic pri Kojskem v družbi svojih prijateljic pela neko pobožno pesem. Ko je Baiardi to izvedel, je povabil celo skupino deklet pred posebno občinko sodnijo, v kateri se nahaja tudi propalica Zgonicchi (Zgonik), ki si je s kolesom polomil par reber. Sodnija je odločila, da se zaenkrat dekleta ne kaznujejo, pač pa je zagrozila, da morajo popolnoma prenehati s slovenskim petjem. Poleg tega je bila gdča Simčič vabljen v podeštatovo sobo, kjer ji je grozil s konfinacijo in zaporom, ako ne neha s svojim protiitalijanskim delovanjem.

Gornje Cerovo. Tudi v naši vasi se poznajo posledice Baiardijevega vladanja. 7. julija so

Cerovci praznovali svojega cerkvenega patrona. Fantje so se malo napili, med njimi tudi trije razgrajči pod simbolom črne sraice, in sicer brata Jože in Fran Nikolavčič (Neni) in Jože Prinčič (Šoštarjev). Ti so šli pred hišo g. Makuca, v kateri se je slučajno nahajal g. učitelj Jereb iz Števerjana. Ko so te propalice, podžgane od podeštata zaznale, da se v hiši nahaja učitelj Jereb, so začeli kričati in groziti. G. Jereb se je hotel izogniti temu in je zapustil hišo, zunaj pa so ga razgrajči napadli in mu žugali.

Medana. Naš nekdanji učitelj Kraševce, sedaj Grassini, dobro deluje za svoje fašistovski prepričanje. Neutrudljiv je, ni mu dovolj da popolnoma bastardira vaške otroke. Svoje delovno polje razširja tudi na odraslo mladino s poučevanjem italijansko-fašistovskega petja. Možakar hoče doseči skoraj gotovo kako odlikovanje. Mi smo tudi že pripravili zanj posebne vrste odlikovanje.

Tolmin. Pred nekaj leti je vodja fašizma naznanil, da se v Italiji koraka sto kilometrov na uro. Povedal ni ali naprej ali nazaj. Mislilo se je, da se hodi običajno naprej. Danes smo drugačnega mnenja. Pri nas gremo tako naglo nazaj, da se tega niti ne zavedamo. Marsan nima zavore, ima pa žep brez dna, zato kaže, da ne bo zlepa poln. Občinski dolgovi rastejo, z njimi mizerija in beda. Če so kedaj naše prednike glodali valpeti in grofje, nas gotovo huje obirajo današnji gospodarji. Dolgovi pa bodo kljub temu kmalu dosegli drugi milijon.

Da ima Marsan slabo vest, se je videlo pri prestolonaslednikovem obisku. Olepšal je trg, tlakoval ulice, postavil Dantejev spomenik, posul vse ceste, vse to brez potrebe, kajti umazano je kljub temu bolj, kakor je bilo v normalnih časih. Nagnal je občinske sluga po vaseh, da so od hiše do hiše agitirali, naj se ljudje udeleže prinčevega obiska. Princ je prišel, a Tolmina ni videl, ker mu je Marsan zgradil na robu trga oder, kjer ga je pokazal občinstvu. To je bilo eno. Drugo pa je bilo to, da je Marsan prepovedal strogo vsakemu govoriti s princem. Čemu? Morda radi varnosti? Saj je bilo v Tolminu one čase 30 novih detektivov poleg vseh armad karabinierjev in miličnikov.

Kmalu preteče enajsto leto, od kar je prenehalo svetovno klanje, toda pri nas se vojno stanje nadaljuje. V marsikaterem oziru je celo slabše med vojno. Avstrijske čete so imele pogosto med vojno na fronti več obzira do naše lastnine kakor pa laške čete. Škodo delajo po travnikih, gozdovih, stavbah in sploh povsod, kakor bi bila njih naloga samo uničevanje. Obnašajo se proti nam kakor zmagovalci napram premagancem.

Zlasti nekatere planine trpe leto za letom občutno škodo, ne da bi dobile tróhico odškodnine, ki je po zakonu predpisana. V Pologu so to poletje razbili vso opremo v mlekarni in hlevih. Vrgli so vrata iz tečajev, ker niso mogli drugače vdreti v notranjost. To se dela pričo lastnikov, kateri se laški druhali niso smeli upreti. Pritožbe niso nič pomagale in tudi povračila škode ni bilo. To je laška kultura, ki prodira povsod.

V Dobrenščici so prestrelili celo kotel za sirjenje, požgali vse, kar je bilo lesenega v planinski koči, in vso ograjo za drobnico. Škode je bilo preko tisoč lir. Poleg tega pa rijejo leto za letom po pašnikih, ki so postali po nekod nerabni. Podobna pustošenja se vrše sleherno leto, toda nikdar ne povrnejo škode. Na vojaških poveljstvih in na županstvu pravijo, da se je treba žrtvovati za lepo domovino.

Isto delajo tudi finančni stražniki. A ne samo v planinah, tudi po senožetih. Vlamljajo v senike, trgajo strehe in kurijo ogenj v stavbah. Vsako upiranje je protidrjavno in groze z aretacijami. Kaj hočemo, ko smo v najbolj civilizirani deželi?

Kobarid.

Kaki so fašistovski gospodarji. Pišemo o naših kobariških fašistih, so pa drugod ravno taki. Od vseh krajev ista pesem o nepoštenosti, moralni pokvarjenosti in nasilnosti fašistov.

Nuzzi n. pr. naš dosedanji politični tajnik in učitelj. Bilo je proti njemu več ovadb radi nemoralnega obnašanja napram otrokom, pa jih je tolminski šolski nadzornik Spazzapan vse zadušil v kali. V šoli je Nuzzi govoril otro-

kom ure in ure o svoji osebi, kaka imenitna politična bodočnost ga čaka, kake ljubice ima i. t. d. Kako je tako poročanje vplivalo na otroke, si lahko mislite. Zato pa so bili prav v vseh drugih vedah čisto nepoučeni. Meriti bi se mogel z njimi le drugi biser učiteljstva, nekdanji učitelj Gorup iz kobariškega kota. Ker je Nuzzi le preveč pretiraval svojo nespodobnost, ga je novi fašistovski deželni tajnik Godina odstavil, šolska oblast ga je premestila v Gorico. Njegovega druga, bivšega faliranega trgovca in našega podeštata Volpinija, smo pa že preje izgubili. Ostal je iz trojice le Gorup, ki se pa v Kobarid ne upa. Tudi drugače se precej boji za svojo kožo in je posebno ponoči ne nosi na sprehod. Nekoliko je prenehal z nesramnim izsiljevanjem in sleparjenjem ljudstva, toda njegovi stari grehi so pa že taki, da bi mu v vsaki pošteni državi odmerili par let teške ječe. V fašistovski strahovladi je pa neomejen samodržec kobariškega kota.

Novi podeštata je slaboumna stvarica. Vedno se bojimo, da bo tudi našo občino pognal v take dolgove kot je vipavsko, ker se je tam izkazal popolnoma nesposobnega za upravljanje javne imovine, bi moral sploh izginiti iz javnosti. Pri fašistovski strahovladi pa ga je zadela le najhujša kazen, ki sploh more doleteti fašista, — premestili so ga od enega korita k drugemu.

Iz Čepovana. Gorska občina, skrupucana iz treh malih občin z nekaj nad 3000 prebivalci, spadajoča pod goriški okraj, je tako srečna, da ima podeštata iz južne Italije, ki je celo doktor prava z veliko mesečno plačo, da ima tajnika, tudi iz južne Italije, ki je menda poprej trak prodajal, a je sedaj z mesečno plačo 1000 lir postal vsegamogočen gospod, ki sem ter tja več ukaže nego podeštata. Oba sta torej Italijana z juga in najrajše govorita v svojem dialektu tako, da ju nihče ne razume. Ta občina je tako srečna, da je imela tudi zdravnika Italijana, ki pa ni mogel izhajati, čeprav je dobival od občine masno plačo. Zato jo je sam prostovoljno popihal, pustivši pri hišnem gospodarju in pri gostilničarjih precejšnje dolgove. Ta zdravnik tudi revežev ni hotel zastoj zdraviti. Od vsakega je zahteval 15, 20 do 30 lir. Občina plačuje tudi okrajnega živinozdravnika, ki pa ne pride drugače v občino, kakor kadar je kak ogled. Je sicer Slovenec iz Goriške in ker se je navzel v polni meri fašistovskih lastnosti, ga Italijani trpe. Zraven tajnika Italijana sta še dva druga tajnika (seveda fašista). Torej trije tajniki v občini z malo nad 3000 prebivalci. V sosednji, le malo manjši občini, opravlja vse tajniške posle en sam tajnik. V naši občini ima tudi obhodnik svojega namestnika na razpolago. Občina je imela pred vojno lepe krasne gozdove (ne občinske, privatne), ki jih je vojna zelo zdelala, a so se po teku let še precej popravili. Ima dva italijanska čuvaja-fašista, ki prav brez vsake potrebe pohajkujeta po občini. Občinarji znajo namreč sami varovati svoje gozdove. Ako bi bili uničevali in zapravljali, bi ne imeli sedaj tako krasnih gozdov. Naj že plačuje oba čuvaja občina ali država je vseeno. Denar je vržen proč. Ni čuda, da so občinski davki taki, kakršnih ni menda nikjer drugje. Občinska pisarna je v neki vili, najemnina zelo visoka, vse je luksurično opremljeno kakor v kakem mestu, ubogo prebivalstvo, večinoma sami reveži, pa trpi in plačuje. Še psu so nataknil takšen nagobčnik, da še cviliti ne more.

Listnica uredništva.

Današnja številka našega lista je posvečena izključno le našemu Primorju. Radi številnih dopisov in skromnosti prostora, s katerim razpolagamo, smo morali odložiti vse ostalo gradivo in tudi mnoge dopise za prihodnje številke, kar naj vzamejo naši čitatelji blagohotno na znanje. Aktualnega in neodložnega gradiva se je nabralo toliko, da bi moral naš list iziti na najmanj osmih straneh, če bi razpolagal z zadostnimi denarnimi sredstvi.

Skład „Primorskega Glasa“: Mesto fantovščine je daroval praški rojak Din. 200.— za „P. G.“. Priporočamo ga v posnemanje.